

USA:n kontrollivaltiot ja niiden yhteiselin Nabca

"Moonshiners manufactured it; bootleggers sold it; rum runners imported it; and Americans of all walks of life drank more of it than they had before — especially young women, who would not have dared to enter a saloon but now giddily tasted the joys of the speakeasy." Siinäpä ulkomaan kielellä USA:n kokemukset kieltolaista. Niille, joille englantia on vaikeampaa, voin todeta, että kokemukset olivat samat kuin meilläkin.

Kieltolain jälkeen osavaltiot saivat vapaasti päättää, minkälaisella järjestelmällä ne tulevat myymään alkoholia. Vuoden 1933 loppuun mennessä 36 osavaltiota oli tämän päätöksen tehnyt. Kun kaikki päätökset oli tehty, niin neljä osavaltiota oli päättänyt edistää pirtutrokareiden uraa pysymällä kuivina. Lisenssijärjestelmän otti 27 osavaltiota ja kontrollijärjestelmän otti 17 osavaltiota. Kontrollijärjestelmä oli periaatteeltaan samanlainen kuin se, jota jo sillä hetkellä sovellettiin Pohjoismaissa ja Kanadassa. Alkuperäisten kontrollivaltioiden lisäksi vielä yksi osavaltio otti kontrollijärjestelmän, ja sitä myös sovelletaan Marylandin osavaltion Montgomeryn piirikunnassa. Monopoliosavaltioiden sijainnit käyvät ilmi oheisesta kartasta. Näiden valtioiden etuja ajamaan perustettiin Nabca (the National Alcoholic Beverage Control Association).

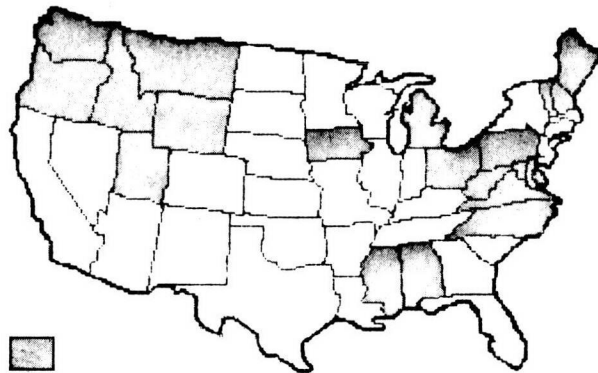
Kontrollivaltioiden olennaisimmat piirteet ovat seuraavat:

- missään osavaltiossa valtio ei osallistu alkoholijuomien tuotantoon
- kontrollivaltiossa alkoholijuomien tukkumyynti on monopolisoitu
- vähittäismyynti tapahtuu yleensä valtion alkoholimyymälöistä
- anniskelua harjoittavat yrittäjät, joilla on lisenssi.

Lisenssivaltioissa näitä kaikkia toimintoja harjoittavat yksityisyrittäjät luvanvaraisesti.

Kontrollivaltioiden tehtävistä

1930-luvulla, taloudellisen laman jälkeen, kontrollivaltioiden tärkeä tehtävä oli tulojen keruu valtiolle: aikaisemmin alkoholitulot olivat menneet laittomasti yksityisille. Varoja tarvittiin senkin vuoksi, että amerikkalaiset alkoivat tuolloin entistä enemmän hyväksyä valtion suoritaman palvelutoiminnan.

Kontrollivaltiot

Tulojen keruun ohella yhtä tärkeä tehtävä oli alkoholin käytön kontrollointi, jonka katsottiin tuolloin tapahtuvan parhaiten jakeluverkoston kasvua rajoittamalla. Kummassakin tavoitteessa on onnistuttu, sillä kontrollivaltioissa alkoholin kulutus on alemmalla tasolla kuin lisenssivaltioissa ja toisaalta alkoholin myynti tuo enemmän tuloja osavaltion kassaan. Esimerkiksi vuonna 1973 tehdyn esitteen mukaan kontrollivaltioissa asui 30 % USA:n väestöstä (29 % 1986). Kulutus oli 25 % (samoin 1986) liittovaltion kokonaiskulutuksesta, mutta kontrollivaltioiden osuus kaikkien osavaltioiden yhteenlasketuista alkoholituloista oli 35 %.

Vähitellen alkoholin käyttäjiä ei enää pidettykään sosiaalisen rauhan ja järjestyksenpidon uhkana. Toisen maailmansodan jälkeen keskiluokkaistuva yhteiskunta hyväksyi entistä paremmin kohtuullisen alkoholin käytön ja piti kontrollijärjestelmää "epämukavana ja ajastaan jälkeensä jääneenä". Ja näin monopolin perinteisten tavoitteiden rinnalle nousi asiakaspalvelun kehittäminen.

Kontrollivaltiot joutuvat Yhdysvalloissa todistamaan toimivansa tehokkaammin kuin yksityiset firmat. Siksi kontrollijärjestelmän tulee jatkuvasti osoittaa olemassaolonsa oikeutus. Se tapahtuu toimintoja kehittämällä, kouluttamalla henkilökuntaa ja erityisesti kehittämällä myymälätoimintoja ja myymälöitä asiakkaille ystävällisemmiksi. Nabcan edustajien mukaan kontrollijärjestelmiin kuuluvat myös dynaamisuus ja kyky sopeutua kokonaisvaltaisesti yhteiskunnan muutoksiin. Myös valistus on nousemassa Yhdysvalloissa perinteisten alkoholipolitiikan keinojen rinnalle. Sielläkin korostetaan käyttäjien omaa vastuuta.

Nabcan tehtävistä

Nabcan tehtävänä on tehostaa osavaltioiden alkoholijärjestelmien toimivuutta välittämällä informaatiota kes-

Artikkeli perustuu Nabcalta saatua esittelyaineistoon.

kusjärjestöltä jäsenvaltioille ja jäsenvaltioiden välillä. Toisena tehtävänä on edistää eettisiä näkökantoja alkoholin kaupassa. Kolmantena tehtävänä on yhteistyö alkoholin myyntiin ja valmistukseen osallistuvien tahojen ja viranomaisten kanssa.

Alkoholin valmistajat voivat kuulua Nabcaan liitännäisjäsenenä ilman äänioikeutta ja ovat usein edustettuina erilaisissa komiteoissa ja työryhmissä, joiden avulla pyritään standardisoimaan eri valtioissa tapahtuvaa alkoholin kauppaa (tilaukset, etikettikoodit, osavaltioiden monopolitunnukset pulloissa jne.). Toisaalta valmistajat voivat ostaa Nabcalta muun muassa tietoa eri lajien myyntiluvuista omia ennusteitaan ja markkinointitoimenpiteitään varten. Nabcan toimintakuluista 41 % kätetaan tilastojen ja tutkimusten myynnillä. Itse asiassa puolet Nabcan henkilökunnasta on tiedon tuottamiseen ja siirtoon liittyvissä tehtävissä. Nabca tekee myös alkoholin kauppaan ja toimituksiin liittyviä erilaisia selvityksiä ja tutkimuksia, jotka ovat jäsenten hankittavissa.

Alkoholia myyville osavaltioille taas on erittäin tärkeä vertaileva tilasto, josta he näkevät alkoholin tukkuhinnat. Näiden tilastojen perusteella on saatu aikaan sopimus, jonka mukaan monopolivaltiot maksavat aina alimman hinnan. Tilasto on siten tärkeä neuvotteluissa alkoholin valmistajien ja toimittajien kanssa.

Nabca on silta osavaltioiden ja yleisön välillä. Nabca toimittaa materiaalia osavaltioihin ja kustantaa myös itse television tietoisuuksia monopolijärjestelmän hyvistä puolist ja kohtuullisen käytön puolesta. Nabcan erityistehävänä on pitää yhteyttä liittovaltion lakia säätäviin elimiin — kongressiin ja eri ministeriöihin.

Lopuksi

Ehkä lopuksi voitaisiin ottaa vaikka näytteeksi Nabcan tilastoista muutama luku väkevien juomaryhmien kuluksen kehityksestä vuosina 1951—86. Yhdysvaltalaisen viskien osuus väkevien juomien kulutuksesta laski 35 vuoden aikana 82 %:sta 21 %:iin. Votka puolestaan nousi samana aikana juomaryhmien viimeiseltä sijalta ja 0,2 %:n osuudesta ykköseksi 20,6 %:n osuuteen. Väkevien juomien kulutus nousi voimakkaasti vuosina 1959—79; sen jälkeen kulutus on ollut jatkuvassa laskussa. Ainoastaan juomaryhmä, johon kuuluvat väkevät juomasekoitukset, liköörit ja brandyt, on kasvanut vuoden 1979 jälkeenkin. Itse asiassa ne ovat vuonna 1986 toisella sijalla ja ovat ohittaneet viskiryhmät.

Juhani Hakala

Erään sanan etymologia

Sanan alkoholi etymologiaa on vain vähän käsitelty suomalaisissa julkaisuissa. Ja kuitenkin sillä, kuten kaikilla muillakin sanoilla, on oma, mielenkiintoinen historia. Se on tuhansia vuosia vanha sana, jonka juuret ovat kaukana idässä.

Sana tulee arabian kielestä, jossa se on ollut muodossa al-kohl, al-kuhl. Sanassa oleva etuliite al on määräinen artikkeli, kuten englannin kielen the. Kohl, kuhl taas tarkoittaa antimonista, erästä alkuainetta, myöhemmin antimonista ja lyijyhohteesta tehtyä pölymäisen hienoa jauhetta, jota veteen sekoitettuna käytettiin kulmakarvojen värjäykseen. Alkoholi oli siis alun perin jonkinlainen silmämeikki.

Sana esiintyy etiopian kielessä muodossa kahála, syyriassa k^hal ja hebreassa kákhál. Löydämme sen mm. Raamatun hebreankielisistä teksteistä (Hesekiel 23:40) merkitsemässä maalaamista ja värjäämistä.

Eurooppalaisiin kieliin 1500-luvulla

Eurooppalaisiin kieliin sana ilmestyy 1500-luvulla ja merkitsee ensin jauhetta, pulveria. Sitten se rupeaa tarkoittamaan jauheen, myöhemmin minkä tahansa aineen, tislauksaidon myötä myös viinin hienointa osaa. Latinan alcohol vino tarkoittaa viinissä olevaa spritiä.

Väitetään, että sveitsiläinen lääkäri ja luonnontutkija Paracelsus (1493—1541) oli ensimmäinen, joka käytti alkoholi-sanaa sen nykyaikaisessa merkityksessä. Mutta vielä niinkin myöhään kuin vuonna 1771 ranskalaisen Trévoux'n sanakirja selittää sen merkitsevän pulveria ja pölyä.

Suomessa melko uusi sana

Suomen kielessä sana alkoholi on melko uusi. Esimerkiksi ensimmäinen suomenkielen sanakirja, Daniel Jusleniuksen Suomalaisen Sana-Lugun Coetus, vuodelta 1745 ei sitä tunne, ei myöskään Kristfrid Gananderin vuonna 1787 valmistunut Nytt Finskt Lexicon.

Elias Lönnrotin Suomalais-ruotsalainen sanakirja vuodelta 1880 kääntää ruotsin sanan alkohol sanoilla alkoholi ja ydinviina. Samoin Ferdinand Ahlmanin vuonna 1883 toimittama Ruotsalais-suomalainen sanakirja. Agathon Meurmanin Venäläis-suomalainen sanakirja vuodelta 1895 kertoo venäjän kielen sanan **алкоголь** olevan suomeksi alkoholi, väkiviina.

Epäilemättä suomalainen sivistyneistö on tuntenut alkoholi-sanan jo ennen Lönnrotia ja käyttänyt sitä. Ei kuitenkaan pulverin tai jauheen, vaan sanan nykyisessä merkityksessä.

Kirjallisuus

Klein, Ernest: A comprehensive etymological dictionary on the English language I. Amsterdam 1966

Murray, James A. H.: A new English dictionary on historical principles. Oxford 1888

Neuvonen, Eero: Arabialaisista lainasanoista suomen kielessä. Kuunsirppi, Suomen Itämaisen seuran kansantajuisia julkaisuja n:o 12. Toimittanut Pentti Aalto. Porvoo 1956

Toivonen, Y. H.: Suomen kielen etymologinen sanakirja I. Helsinki 1955.

Seppo Seppälä